УДК 636.01.082 (477)

ПОРОДИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН УКРАЇНИ. ІСТОРІЯ, СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

М. В. ГЛАДІЙ[1], С. Ю. РУБАН[1], А. А. ГЕТЯ[2], С. В. ПРИЙМА[1]

[1]Інститут розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН (Чубинське, Україна)
[2]Національний університет біоресурсів та природокористування України (Київ, Україна)
rubansy@gmail.com

Наведено аналіз чисельності основних порід сільськогосподарських тварин України, представлено стислий опис історії їх створення та вказано основні фактори, які вплинули на сучасний стан генетичних ресурсів. Акцентовано увагу на необхідності збереження місцевих (автохтонних) порід сільськогосподарських тварин, які не в змозі конкурувати з основними комерційними породами.

Ключові слова: **сільськогосподарські тварини, порода, чисельність, продуктивність**

BREEDS OF FARM ANIMALS IN UKRAINE. HISTORY, STATE, DEVELOPMENT PROSPECTS

M. V. Gladiy[1], S. Y. Ruban[1], A. A. Getya[2], S. V. Pryima[1]

[1]Institute of Animal Breeding and Genetics named after M.V.Zubets of NAAS (Chubynske, Ukraine)
[2]National university of life and environmental sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
rubansy@gmail.com

The analyze of population size of main breeds of farm animals in Ukraine is presented as well as brief description of history of breeds origination. The main factors which influenced the current state of genetic resources is described. The emphasis at this was put on need for preservation of local (autochthonous) breeds of farm animal, which cannot compete with the most commercial ones.

Key words: **farm animals, breed, population size, productivity**

ПОРОДЫ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЖИВОТНЫХ УКРАИНЫ. ИСТОРИЯ, СОСТОЯНИЕ, ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

М. В. Гладий[1], С. Ю. Рубан[1], А. А. Гетя[2], С. В. Прыйма[1]

[1]Институт разведения и генетики животных имени М.В.Зубца НААН (Чубинское, Украина)
[2]Национальний университет биоресурсов и природопользования Украины (Киев, Украина)
rubansy@gmail.com

© М. В. Гладій, С. Ю. Рубан, А. А. Гетя, С. В. Прийма, 2015

Представлен анализ численности основных пород сельскохозяйственных животных Украины, кратко описана история их создания и указаны основные факторы, которые повлияли на современное состояние генетических ресурсов. Сосредоточено внимание на необходимости сохранения местных (автохтонных) пород сельскохозяйственных животных, которые не в состоянии конкурировать с основными коммерческими породами.

Ключевые слова: **сельскохозяйственные животные, порода, численность, производительность**

Вступ. Продовольча та аграрна організація при ООН (FAO) постійно контролює процеси, пов'язані не тільки з виробництвом тваринницької продукції, а й зі станом племінних ресурсів у різних країнах світу [29]. Це зрозуміло, оскільки породні ресурси різних видів сільськогосподарських тварин не існують самі по собі, вони постійно удосконалюються в напрямі отримання цільової продукції для задоволення потреб людей [30]. Разом з цим частина місцевих, як правило, некомерційних та неконкурентноздатних порід безслідно зникають, що ставить під загрозу збереження унікальних генів, які притаманні саме цим породам [8, 22]. Таким чином, акцентуючи увагу на стані генетичних ресурсів тваринництва України, необхідно як відпрацьовувати, так і реалізовувати оптимальні селекційні стратегії тих чи інших порід сільськогосподарських тварин.

Матеріали та методи досліджень. Для аналізу нами використовувались такі методи, як порівняльний та історичний. Основний матеріал отримано за даними статистичних бюлетенів та щорічників, а також «Державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві» та інформації, представленої «Державним підприємством «Агенція з ідентифікації і реєстрації тварин».

Результати досліджень. Традиційними і водночас бізнесово-привабливими залишаються в Україні такі галузі тваринництва, як молочне скотарство, свинарство, птахівництво. Загальна чисельність худоби та птиці різних видів наведена в табл.1 і характеризуються тим, що частина поголів'я зосереджена в крупнотоварних сільськогосподарських підприємствах (в основному, це колишні державні або колективні господарства), а решта в одноосібних господарствах населення, де в умовах сімейної ферми утримується невелика кількість тварин, а вироблена продукція реалізується на місцевих ринках або закуповується підприємствами переробної галузі. За умов екстенсивного способу виробництва, господарства населення за обсягами утримання поголів'я худоби та птиці займають за окремими галузями значну частку. Поголів'я корів у цих категоріях господарств складає 77 % від їх загальної кількості, свиней – 51 %, овець – 85 %, птиці – 42,6 % відповідно.

1. Загальна чисельність основного поголів'я сільськогосподарських тварин в Україні станом на 01.01.2014 р., тис. гол.

Вид тварин	Усі категорії господарств, тис. гол. *	У т. ч.		Чисельність підконтрольного поголів'я **	
		сільського-сподарські підприємства	господарства населення	голів	% до загальної чисельності
Корови	2508,8	565,4	1943,4	115,9	4,61
Свині	7922,2	3878,9	4043,3	354,7	4,47
Вівці	1735,2	248,5	1486,7	36,6	2,10
Коні	354,2	29,1	-	3,8	1,07
Птиця всіх видів	230204,7	132072,3	98132,4	2046,0	0,88

Примітка. За даними статистичного бюлетеня «Стан тваринництва в Україні у 2013 році» Державної служби статистики України, ** За даними Державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві за 2013 рік

Залишається відносно невеликою кількість підконтрольного (племінного) поголів'я, яке задіяне в програмах удосконалення тих чи інших порід. Так від загальної чисельності

підконтрольне поголів'я корів склало 4,61 %, свиней – 4,47 %, овець – 2,10 %, що є недостатнім для реалізації програм селекції з використанням кращого вітчизняного генофонду.

На думку авторів [21], в умовах обмеженого поголів'я племінної частини одним із шляхів організації селекційного процесу є створення системи геномного оцінювання тварин вітчизняної селекції та відповідних панелей тестування генів, пов'язаних з економічно важливими ознаками чи спадковими аномаліями.

Це дасть змогу не лише скоротити час оцінювання, а й підвищити селекційну та економічну ефективність у тваринництві, забезпечуючи при цьому необхідним генетичним матеріалом як власні, так і закордонні ринки. При цьому потрібно усвідомити, що геномне тестування ґрунтується на підходах традиційної селекції, яка, у свою чергу, формується за рахунок чіткої та вірогідної системи племінного обліку.

Породний склад племінного поголів'я великої рогатої худоби, свиней, коней та овець наведено в табл. 2–7, який характеризується значним різноманіттям за кількістю як вітчизняних, так і зарубіжних порід. Умовно їх можна розділити на дві категорії – комерційні, які займають провідне місце в виробництві продукції тваринництва, і малочисельні – аборигенні або автохтонні породи.

Основне місце серед молочних порід займає українська чорно-ряба молочна порода (табл. 2), яка була створена на основі схрещування місцевої чорно-рябої худоби голландського походження з голштинами канадської та американської селекції. Тварин цієї породи розводять практично в усіх областях України, а її внутріпородні формування достатньо консолідовані за типом будови тіла, рівнем продуктивності [9]. Вже понад 20 років історії налічує перша вітчизняна порода великої рогатої худоби – українська червоно-ряба молочна, виведення якої ґрунтувалося на пошуку кращих варіантів при реалізації схеми складного відтворного схрещування. Необхідний рівень продуктивності був досягнутий на основі поєднання бажаних ознак місцевої симентальської породи та імпортованого племінного матеріалу айрширської (Фінляндія), монбельярдської (Франція) та голштинської (США, Канада) порід [20]. За загальною чисельністю в категорії племінних і товарних господарствах ця порода займає друге місце, поступаючись українській чорно-рябій молочній (табл. 3).

«Молодою» породою великої рогатої худоби є українська червона молочна [17], яка була створена методом складного відтворювального схрещування червоної степової з англерською, червоною датською та голштинською. Необхідно відмітити, що популярність голштинської породи в Україні залишається достатньо високою, а її генетичний потенціал через імпортовану спермопродукцію з США і Канади асимілюється зазначеними вище вітчизняними породами, а самі голштини вже займають третє місце за чисельністю серед тринадцяти порід, які зосереджені в племінних господарствах України. Масив вітчизняної червоної степової породи займає п'яте місце, хоча в середині минулого століття вона була однією з основних комерційних. Так, за даними В. Б. Блізніченка [3], природним ареалом цієї породи є зона Степу України, а за чисельністю на початку 90-х років вона посідала друге місце серед молочних порід після чорно-рябої. Назву «червона степова» порода отримала в 1939 р., а створювалась вона шляхом складного відтворювального схрещування місцевої, переважно сірої української, з червоною остфрисляндською, а пізніше англерською, вільстермаршською та деякими іншими породами із середньоєвропейської низини.

Для співвідносної оцінки зміни тих чи інших порід за останні роки нижче наведено історію їх створення та чисельність за певний історичний відрізок. Так, за даними І. Г. Зоріна [11], чисельність тільки сірої української породи в 1916 та 1922 роках минулого століття складала в Україні 2,813 та 2,568 млн. голів відповідно. В 1949 році тварин цієї породи залишилось 147,1 тис. голів, що було зумовлено переважним використанням сільськогосподарської техніки для обробітку ґрунту та інших видів робіт, а не худоби як тяглової сили. При цьому чисельність спеціалізованих м'ясних або молочних порід зростала за рахунок схрещування в основному з європейськими породами.

2. *Структура породного складу великої рогатої худоби різних категорій господарств України, станом на 01.01.2014 р.*

Порода	Всього корів		У тому числі					
	тис. голів	відсотків	господарства населення		сільськогосподарські підприємства			
					тис. голів	відсотків	в т. ч. племінних	
			тис. голів	відсотків			тис. голів	відсотків
Група чорно-рябих порід								
Українська чорно-ряба молочна	962,505	38,3	753,684	38,8	208,821	36,9	62,690	54,0
Голштинська	130,090	5,2	82,847	4,2	47,243	8,3	11,928	10,3
Інші	68,694	2,8	62,953	3,3	5,741	1,1	-	-
Разом по 5 породах	*1161,289*	*46,3*	*899,484*	*46,3*	*261,805*	*46,3*	*74,618*	*64,3*
Група червоно-рябих порід								
Українська червоно-ряба молочна	336,284	13,9	232,613	11,9	103,671	18,3	26,395	22,7
Симентальська	202,654	8,0	151,422	7,7	51,232	9,0	2,230	2,0
Інші	113,732	4,1	88,886	4,7	24,846	4,5	-	-
Разом по 5 породах	*652,670*	*26,0*	*472,921*	*24,3*	*179,749*	*31,8*	*28,625*	*24,7*
Група червоних порід								
Українська червона молочна	40,978	1,6	24,287	1,2	16,691	2,9	6,665	5,7
Червона степова	284,194	11,3	236,962	12,2	47,232	8,3	3,244	2,8
Інші	131,561	5,3	127,530	6,6	4,031	0,8	0,526	0,5
Разом по 5 породах	*456,733*	*18,2*	*388,779*	*20,0*	*67,954*	*12,0*	*10,435*	*9,0*
Група бурих порід								
Бура карпатська	44,182	1,7	41,714	2,1	2,468	0,4	-	-
Лебединська	28,888	1,1	23,576	1,2	5,312	0,9	0,947	0,9
Інші	12,215	0,6	10,882	0,6	1,333	0,3	-	-
Разом по 4 породах	*85,285*	*3,4*	*76,172*	*3,9*	*9,113*	*1,6*	*0,947*	*0,9*
Інші породи								
Всього	*152,832*	*6,1*	*106,049*	*5,5*	*46,783*	*8,3*	*1,332*	*1,1*
В цілому по всіх породах	2508,809	100,0	1943,405	100,0	565,404	100,0	115,957	100,0

3. Породний склад племінного поголів'я великої рогатої худоби молочних та молочно-м'ясних порід станом на 01.01.2014 року

Порода	Поголів'я, усього голів	в т.ч. корів, голів
Українська чорно-ряба молочна	167967	62690
Українська червоно-ряба молочна	65499	26395
Голштинська	27406	11928
Українська червона молочна	16044	6665
Червона степова	8600	3244
Симентальська	5387	2230
Червона польська	1349	506
Айрширська	951	539
Англерська	300	39
Лебединська	2364	947
Швіцька	121	100
Українська бура молочна	742	350
Білоголова українська	848	300
Усього	441578	115933

За даними Ю. Д. Рубана [22], інтенсивне завезення симентальської худоби з Німеччини та Швейцарії наприкінці XIX століття в Україну та схрещування з місцевою худобою (в основному, сірою українською) зумовило зростання у помісних тварин показників молочності, якості молока та м'ясності, що відповідало зростаючим потребам ринку. Разом з цим змінювалось відношення (менеджмент) до такої помісної худоби, формувались певні правила і прийоми розведення, що привело до того, що наприкінці 50-х років минулого століття з 25 областей України в 22 розводили чистопорідних сименталів. Так у ті часи частка симентальської худоби складала в Черкаській області – 98,11 %, Вінницькій – 97,68 %, Полтавській – 95,59 %, Чернівецькій – 95,23 %, Івано-Франківській – 94,74 %, Чернігівській – 92,27 %, Тернопільській – 63,41 %, Харківській – 61,39 % [22].

За даними А. І. Самусенка [23], з посиланням на матеріали породного обліку, в 1974 році в Україні налічувалось 5 млн. 107 тис. сименталів, що склало 37 % від усього поголів'я худоби. Саме в ті часи виникла дискусія щодо перспектив розведення комбінованої симентальської худоби, яка розпочалась з виступу М. А. Кравченка і була підтримана М. Д. Дедовим, Л. К. Эрнстом, Ф. Ф. Эйснером, М. В. Зубцем та іншими. М. А. Кравченко піднімав актуальне питання щодо необхідності зміни плану породного районування у зв'язку зі зростанням популярності молочної чорно-рябої породи в Україні. Більшість фахівців підтримала думку про необхідність удосконалення вітчизняних сименталів за рахунок відтворного схрещування з червоно-рябими голштинами та монбельярдами. Багаторічна і кропітка робота в цьому напрямі зумовила створення першої вітчизняної української червоно-рябої молочної породи, яка займає 13,9 % від загальної чисельності корів, та 18,3 % у сільськогосподарських підприємствах.

Залишається відносно незначною група бурих порід в Україні, з яких лебединська худоба становить близько 1 % за різними категоріями господарств. Ця порода була створена шляхом схрещування місцевих самок з бугаями швіцької породи. Так загальна кількість помісної худоби складала в 1935 році – 25,6 тис. голів, а в 1939 – 53,9 тис. голів у таких областях, як Сумська, Чернігівська, Харківська, Київська та Полтавська [28].

Як у племінних, так і товарних господарствах залишається дуже низькою чисельність вітчизняних аборигенних порід – білоголової української та бурої карпатської. За даними В. П. Бойка [4], білоголова українська порода була виведена в Україні шляхом схрещування місцевої худоби з чорно-рябими голландськими бугаями, завезеними з Гронінгенської провінції Голландії ще в 1791 році. В період 1959–1973 років ця порода нараховувала близько 560 тис. голів у Житомирській, Хмельницькій та Київській областях.

Бура карпатська порода [4] виведена на території Закарпатської області шляхом багатолітньої роботи зі схрещування місцевої аборигенної худоби «рижка» і «мокань» (у перекладі «мій кінь») з бурою альпійською худобою швіцького походження. За даними О. М. Заброварного та ін. [10], в усіх категоріях господарств Закарпаття станом на 1970 рік нараховувалось 293,1 тис. голів бурої карпатської худоби.

Малочисельною, але перспективною залишається галузь м'ясного скотарства в Україні, при цьому основною задачею племінних господарств є репродукція необхідного племінного матеріалу як вітчизняних, так і закордонних спеціалізованих м'ясних порід (табл. 4).

4. ***Породний склад племінного поголів'я великої рогатої худоби м'ясних порід станом на 01.01.2014 року***

Порода	Поголів'я, усього голів	в т.ч. корів, голів
Волинська м'ясна	11025	4824
Абердин-ангус	8926	4110
Поліська м'ясна	5065	2298
Південна м'ясна	3132	1122
Симентальська м'ясна*	3070	1345
Українська м'ясна	1970	831
Шароле	1047	459
Поліська м'ясна (знам'янський тип)	1033	348
Сіра українська	928	351
Лімузин	636	270
Світла аквітанська	399	213
Герефорд	131	54
П'ємонтез	49	10
Усього	37411	16235

Перше місце серед м'ясних порід за чисельністю племінного поголів'я займає волинська м'ясна, яка офіційно визнана як селекційне досягнення у 1993 році. Загальне поголів'я породи на той час нараховувало понад 5 тис. голів, у тому числі близько 2 тис. корів у Волинській, Рівненській та інших областях. В основу виведення цієї породи покладено метод складного відтворного схрещування місцевої чорно-рябої та червоної польської худоби з плідниками абердин-ангуської, герефордської і лімузинської порід [6].

У процесі створення поліської м'ясної породи великої рогатої худоби, яка посідає третє місце в списку племінних, також використано метод складного відтворного схрещування вітчизняних симентальської, сірої української та зарубіжних порід – шароле, кіанська і ангуська [25]. Розводять худобу цієї породи в господарствах Житомирської, Львівської, Рівненської та інших областей.

Українська м'ясна порода – перша вітчизняна спеціалізована порода великої рогатої худоби, яка пристосована до більшості природно-кліматичних зон України, а популяція на час апробації (1993 рік) становила близько 20 тис. голів, в тому числі 5 тис. корів. Породу виведено складним відтворним схрещуванням сірої української худоби з використанням трьох поліпшувальних порід: симентальської, шароле та кіанської [27].

Південна м'ясна порода великої рогатої худоби затверджена у 2009 році та створена методом складного відтворювального схрещування таких порід, як червона степова (материнська основа) з герефордською, шароле, санта-гертруда, із застосуванням прийомів гібридизації помісей з кубинським зебу. Характерні особливості породи – це зебувидний тип будови тіла, стійкість до захворювань та екстремального клімату степової зони [14].

Традиційною є для України галузь свинарства, коли класичними комерційними породами залишаються велика біла та ландрас (табл. 5). На третьому та п'ятому місцях за чисельністю залишаються вітчизняні породи. Так за даними Б. В. Баньковського [2], полтавська м'ясна порода – це перша високопродуктивна порода свиней в Україні, що відповідає сучасним вимогам ринку до смакових якостей м'яса, сала і створена в результаті

складного відтворювального схрещування з об'єднанням генотипів кількох порід: великої білої, миргородської, ландрас, п'єтрен та уессекс-седлбек.

5. Породний склад племінного поголів'я свиней станом на 01.01.2014 року

Порода	Усього голів	У т.ч. основних свиноматок, голів
Велика біла	183910	13551
Ландрас	132334	15518
Українська м'ясна	10033	801
Потавська м'ясна	8980	617
Червона білопояса	6444	463
Дюрок	3767	309
П'єтрен	2581	255
Миргородська	2056	171
Велика біла (англійської селекції)	1615	133
Українська степова біла	1495	283
Велика чорна	1076	215
Уельська	313	100
Українська степова ряба	92	21
Усього	354696	32437

Селекційна робота зі створення української м'ясної породи свиней проводилася з 1981 по 1993 роки на основі полтавського м'ясного типу свиней і тварин харківської, білоруської та асканійської селекції. Порода є складним поєднаням генотипів великої білої, миргородської, ландрас, уельської, п'єтрен, уессекс-седлбекської, української степової білої порід [24].

Червоно-білопояса порода свиней займає п'яте місце в списку племінних і була створена методом складного відтворювального схрещування свиней полтавського заводського типу, а також порід великої білої, ландрас, дюрок і гемпшир з наступним розведенням помісей «в собі». Кнури цієї породи при поєднанні з самками планових порід забезпечують ефект гетерозису в межах 5−15 відсотків [18].

Особливий інтерес представляє миргородська порода, яка була створена методом тривалого масового добору при розведенні «в собі» місцевих свиней Полтавщини. Схрещування місцевих коротковухих свиней з беркширською і середньою білою було розпочате в 1880 р., мало обмежений характер, але пізніше були завезені великі чорні свині і кнури породи темворс, що сприяло виведенню чорно-рябих свиней, які користувалися великим попитом у селян [16].

Основою для створення української степової білої породи, яка виведена в Херсонському біосферному заповіднику "Асканія-Нова" академіком М. Ф. Івановим, було помісне потомство пристосованих до півдня України свиноматок з кнурами великої білої англійської породи. Тільки за групами крові в період 1985–1996 років було досліджено 7684 голови свиней цієї породи [12]. Пізніше в умовах господарства біосферного заповідника «Асканія-Нова» під керівництвом Л. К. Гребня була виведена українська степова ряба порода свиней шляхом схрещування самок степової білої породи з кнурами беркширської та мангалицької порід. Три останні породи відносяться до малочисельних місцевих і потребують системної підтримки з їх збереження.

Поголів'я коней в Україні скорочується за останні роки стрімкими темпами. Так, якщо в 1916 році їх налічувалось 6,4 млн. голів, то в 2013 році – 354,2 тис. голів, що у 18 разів менше. Наразі загальна чисельність племінних коней складає 3863 гол., у тому числі 1381 гол. конематок (табл. 6).

У 1945 р. в Україні було розпочато роботу з виведення нової вітчизняної породи верхових коней. Для створення української верхової було використано коней понад 11 порід, серед яких були чистокровна верхова, тракененська, угорська, російська верхова, менше використовувалися коні гановерської, арабської та ахалтекінської порід. Проте порода була затверджена лише у 1990 р., а до цього називалася українська породна група. Нині роботу з

удосконалення української верхової породи виконують шість кінних заводів та 16 племінних репродукторів, у яких нараховується понад 1000 коней [26].

6. Породний склад племінного поголів'я коней станом на 01.01.2014 року

Порода	Усього голів	У т.ч. конематок, голів
Українська верхова	1037	376
Орловська рисиста	803	289
Чистокровна верхова	688	223
Російська рисиста	629	228
Новоолександрівська ваговозна	301	98
Вестфальська	166	70
Гуцульська	108	50
Тракененська	50	15
Французька рисиста	32	12
Російська ваговозна	29	10
Торійська	20	10
Усього	3863	1381

Якщо більшість наведених у таблиці порід коней закордонного походження, то поряд з українською верховою до нашого національного надбання доцільно віднести гуцульську породу.

Гуцульська порода коней сформувалась в Карпатському регіоні (перша згадка в 1603 році), однак дослідники не мають спільної думки щодо походження та формування її особливостей [7]. За даними цих авторів, чисельність коней гуцульської породи за останні часи складала: в Польщі – 745 голів, Україні – 390, Чехії – 360, Румунії – 200, Словаччині – 120, Угорщині – 100, Австрії – 51 та Німеччині – 28 голів. На думку деяких авторів, гуцульські коні є поєднанням коней татарського, арабського походження і тарпанів, у яких через експлуатацію у важких гірських умовах з часом знижувались висотні проміри, і водночас вони набували таких необхідних ознак як міцне здоров'я, робоча продуктивність, ефективне використання кормів, пристосованість до роботи як під сідлом, так і в'юком.

Сучасне вівчарство спрямоване на створення тварин з комплексною продуктивністю м'ясо-вовнового напряму, оскільки забезпечує максимальний прибуток для галузі [5]. В списку племінних овець перше місце за чисельністю належить асканійській м'ясо-вовновій породі з кросбредною вовною (табл. 7). Порода створена на основі складного комбінаційного схрещування напівкровних лінкольн-асканійських баранів (з вовною 48–46 якості) з лінкольн-цигайськими вівцематками з подальшим розведенням «у собі». Асканійські кросбреди – великі, скороспілі, міцної конституції тварини з високою м'ясністю, молочною і вовновою продуктивністю.

7. Породний склад племінного поголів'я овець станом на 01.01.2014 року

Порода	Усього голів	У т.ч. вівцематок, голів
Асканійська м'ясо-вовнова з кросбредною вовною	8250	5146
Асканійська каракульська	7748	4830
Асканійська тонкорунна	7516	4072
Прекос	3179	1470
Українська гірськокарпатська	2760	2114
Меріноландшаф	2124	972
Цигайська	2113	1200
Романівська	1836	589
Сокільська	610	382
Латвійська темноголова	229	160
Північно-кавказська	256	171
Усього	36621	21106

Сокільська порода овець в Україні має майже 500-річну історію і очевидно пов'язана з смушково-молочними вівцями, які були завезені татарськими завойовниками із-за Нижньої

Волги. Існує дві версії щодо походження цієї вівці, одна з яких найбільш вірогідна – сокільська вівця виникла від схрещування місцевої довгохудохвостої з каракульською та маличем [5]. Тільки на території 18 адміністративних районів Полтавщини в 1934 році нараховувалось 335,3 тис. голів овець сокільської породи.

Асканійська тонкорунна порода овець виведена академіком М. Ф. Івановим в Інституті тваринництва степових районів «Асканія-Нова» на основі схрещування місцевих мериносів з баранами рамбульє американської селекції та одночасним поліпшенням умов годівлі й утримання тварин. На період апробації (1935 р.) племінне стадо овець нової породи в Асканії-Новій характеризувалося високою продуктивністю і достатньою генетичною однорідністю [1].

За даними М. А. Петришина [13], українська гірськокарпатська порода створена шляхом відтворювального схрещування місцевих грубововнових овець цакель (місцеві назви: волошка, гуцулка, рацка, цуркан) з напівтонкорунними цигайськими баранами. Розводять українських гірськокарпатських овець у господарствах усіх форм власності передгірних та гірських районів Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей. Загальна чисельність племінних тварин – 2,7 тис. голів.

До програм збереження віднесено такі породи овець, як асканійська тонкорунна, українська гірськокарпатська, цигайська, романівська та сокільська.

Однією з індустріальних та високотехнологічних галузей в Україні залишається галузь птахівництва завдяки реалізації крупних проектів з виробництва яєць та м’яса із застосуванням спеціалізованих закордонних кросів. З одного боку, це зумовило виробництво великих обсягів продукції птахівництва з низькою собівартістю та реалізаційною ціною для споживача, а з іншого – різке зменшення чисельності місцевих порід птиці, а в окремих випадках і зникнення. В табл. 8 наведено інформацію щодо наявності або відсутності генофонду місцевих порід в Україні як в окремих господарствах, так і в банку генетичних ресурсів Інституту розведення і генетики тварин імені М. В. Зубця Національної академії аграрних наук України. Найбільш гостра ситуація саме склалася по поголів’ю птиці, яка характеризується цінними господарськи корисними ознаками.

Українська вушанка – порода курей центральної та північної України яка була виведена в кінці 17 століття. Назву отримала завдяки зовнішнім екстер'єрним ознакам – вушним мочкам, які покриті густим дрібним пір’ям, а сама порода відрізняється витривалістю і невибагливістю як до кормів, так і до умов утримання (не боїться морозів). Кури цієї породи починають нестися у 6-місячному віці і мають розвинений інстинкт насиджування [19].

Роменська порода гусей виведена в Сумській області на основі місцевої породи. Сьогодні роменська порода розповсюджена в господарствах населення таких областей, як Сумська, Київська, Чернігівська, Полтавська, Луганська та інші [19]. У 1975 році кількість гусей роменської породи досягала 38 тис. голів, через десять років поголів’я гусей скоротилося у 2 рази. Нині роменських гусей нараховується біля 22,5 тис. В основному розведенням цієї породи займаються в невеликих фермерських господарствах.

Популяція чорних білогрудих качок [15] створена в Інституті птахівництва УААН у 50-х роках минулого століття методом складного відтворювального схрещування місцевих українських білогрудих качок з пекінськими і хакі-кемпбелл.

Українські сірі та українські глинясті качки виведені Науково-дослідним інститутом птахівництва у 40–60-х роках ХХ століття. Породна група створена колективом авторів під керівництвом В. М. Дахновського методом цілеспрямованої племінної роботи тільки з місцевими сірими качками [15].

Генетичний матеріал знаходиться в банку генетичних ресурсів Інституту розведення і генетики тварин імені М. В. Зубця НААН.

За останні два десятиріччя відбулося суттєве скорочення поголів’я місцевих порід, що створює реальну проблему звуження не лише породного, але і видового різноманіття сільськогосподарських тварин. В Україні на межі зникнення перебувають сіра українська, білоголова українська, бура карпатська, лебединська породи великої рогатої худоби,

гуцульська порода коней, сокільська і українська гірськокарпатська породи овець, миргородська, українська степова ряба та біла породи свиней. Основне поголів'я птиці вітчизняних порід залишилося лише в приватних колекційних господарствах або господарствах населення. Зазначена в наведеній вище таблиці чисельність – критична, при зниженні якої відновлення породи стає неможливим. Тому збереження резервів генів популяцій – досить складне завдання і пов'язане з економічними затратами.

8. *Чисельність поголів'я вітчизняних локальних та зникаючих порід сільськогосподарських тварин, птиці за даними Державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві та наявність генетичного матеріалу в банку генетичних ресурсів Інституту розведення і генетики тварин імені М.В. Зубця НААН*

Порода	Кількість господарств	Всього, гол	у т.ч. маточного поголів'я, гол.	Наявність генетичного матеріалу
Велика рогата худоба				
Сіра українська	2	928	351	9358*
Бура карпатська	-	-	-	3489*
Білоголова українська	1	848	300	4692*
Лебединська	4	2364	947	1920*
Свині				
Миргородська	1	2056	171	42**
Українська степова біла	3	1495	283	30**
Українська степова ряба	1	92	21	30**
Вівці				
Українська гірськокарпатська	8	3200	2494	30**
Цигайська	1	2113	1200	-
Романівська	3	1836	589	-
Асканійська тонкорунна	2	1534	982	-
Сокільська	3	610	382	30**
Коні				
Гуцульська	2	108	50	63**
Качки				
Українська чорна білогруда	-	-	-	1**
Українська сіра	-	-	-	-
Українська глиняста	-	-	-	1**

Примітка.*сперма бугаїв, доз; **зразки соматичних та генеративних клітин (кров, пір'я).

Висновки. Процес зникнення одних і появи інших порід достатньо динамічний і неминуче пов'язаний з соціально-економічними факторами та вимогами ринку. Популярність спеціалізованих закордонних порід в багатьох галузях тваринництва призвела до зменшення чисельності та ареалу розповсюдження ряду місцевих порід, що ставить під загрозу скорочення генетичного різноманіття. У зв'язку з цим Україна повинна приєднатись до міжнародного регулювання використання генетичних ресурсів (Нагойський протокол), створивши при цьому Національний координаційний центр з доступу до генетичних ресурсів, спільного їх використання та системної роботи з ними.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Асканійська порода овець / Г. К. Даниленко, Т. Г. Болотова, П. Т. Кущенко, В. М. Іовенко // Племінні ресурси України. – К. : Аграрна наука, 1998. – С. 139–141.

2. Баньковський, Б. В. Полтавська м'ясна порода / Б. В. Баньковський // Племінні ресурси України. – К. : Аграр. наука, 1998. – С. 168–171.

3. Блізніченко, В. Б. Червона степова порода / В. Б. Блізніченко // Племінні ресурси України. – К. : Аграрна наука, 1998. – С. 53–55.

4. Бойко, В. П. Породы крупного рогатого скота Украины в историческом развитии и их оценка по молочной продуктивности / В. П. Бойко ; под ред. Н. А. Кравченко. – К., 1981. – 109 с.

5. Вівчарство України / В. М. Іовенко, П. І. Польська, О. Г. Антонець [та ін.]. – К. : Аргарна наука, 2006. – 614 с.

6. Волинська м'ясна порода / Т. С. Янко, В. П. Буркат, В. П. Лукаш [та ін.] // Племінні ресурси України. – К. : Аграрна наука, 1998. – С. 66–68.

7. Головач, М. Й. Походження ліній і типів коней гуцульської породи / М. Й. Головач, М. М. Головач // Вісник аграрної науки. – 2004. – № 2. – С. 50–54.

8. Гузев, І. В. Методологія збереження біорізноманіття генетичних ресурсів тваринництва України : дис. … доктора сільськогосподарських наук : 06.02.01. – розведення та селекція тварин / І. В. Гузєв ; [Інститут розведення і генетики тварин НААН]. – Чубинське. – 2012. – 628 с.

9. Єфіменко, М. Я. Українська чорно-ряба молочна порода / М. Я. Єфіменко, В. П. Буркат, В. П. Бойко // Племінні ресурси України. – К. : Аграр. наука, 1998. – С. 46–48.

10. Забровarний, О. М. Бура карпатська порода / О. М. Забровarний, В. І. Король, В. Ю. Недава. – Ужгород : Карпати, 1971. – 154 с.

11. Зорін, І. Г. Сіра українська худоба / І. Г. Зорін. – К. : Держсільгоспвидав УРСР, 1953. – 140 с.

12. Иовенко, В. Н. Генофонд овец и свиней юга Украины по иммуногенетическим маркерам / В. Н. Иовенко, В. В. Герасименко, А. Г. Плахотников. – Новая Каховка : Пиел, 2007. – 140 с.

13. Петришин, М. А. Українська гірськокарпатська порода / М. А. Петришин // Племінні ресурси України. – К. : Аграр. наука, 1998. – С. 202–204.

14. Південна м'ясна порода великої рогатої худоби – визначне селекційне досягнення в теорії та практиці аграрної науки / М. В. Зубець, В. П. Буркат, Ю. Ф. Мельник [та ін.] // Вісник аграрної науки. – 2009. – № 3. – С. 45–51.

15. Подстрєшний, О. П. Качки української породної групи / О. П. Подстрєшний, Ю. В. Бондаренко // Племінні ресурси України. – К. : Аграр. наука, 1998. – С. 259.

16. Породи свиней в Україні / В. П. Рибалко [та ін.]. – Харків : Еспада, 2001. – 80 с.

17. Програма селекції української червоної молочної породи великої рогатої худоби на 2003-2012 роки / Д. М. Микитюк, А. М. Литовченко, В. П. Буркат, Ю. П. Полупан [та ін.]. Заг. ред. Ю. П. Полупана і В. П. Бурката. − К., 2004. − 216 с.

18. Рибалко, В. П. Про стан справ у веденні української червоної білопоясої породи свиней / В. П. Рибалко, В. М. Бугаєвський, Н. В. Куян // Ефективне тваринництво. – 2010. – № 6. – С. 8 – 10.

19. Рубан, Б. В. Птицы и птицеводство / Б. В. Рубан. – Харьков : Эспада, 2002. – 522 с.

20. Рубан, С. Ю. Методология и система селекции животных украинской красно-пестрой молочной породы : дис. ... д-ра с.-х. наук / С. Ю. Рубан : 06.02.01 ; [Ин-т разведения и генетики животных]. – Х., 1999. – 353 с.

21. Рубан, С. Ю. Напрями організації селекційної роботи в молочному та м'ясному скотарстві України / С. Ю. Рубан, О. М. Федота // Розведення і генетика тварин. – К. : Аграрна наука, 2013. – № 47. – С. 5–13.

22. Рубан, Ю. Д. Историческое развитие симентальской породы за рубежом и в нашей стране / Ю. Д. Рубан // ГПК купного рогатого скота симментальской породи. – 1976. – Т. LXIV. – С. 16–21.

23. Самусенко, А. И. Симментальский скот / А. И. Самусенко. – К. : Урожай, 1986. – 136 с.

24. Світовий генофонд свиней / В. І. Герасимов [та ін.] ; за ред. В. І. Герасимова, М. Д. Березовського, В. М. Нагаєвича. – Харків : Еспада, 2006. – 520 с.

25. Спека, С. С. Поліська м’ясна порода великої рогатої худоби / С. С. Спека. – К., 1999. – 272 с.

26. Українська верхова порода / Б. М. Гопка, В. Є. Скоцик, П. М. Павленко [та ін.] // Племінні ресурси України. – К. : Аграрна наука, 1998. – С. 139–141.

27. Українська м’ясна порода / Е. М. Доротюк, В. П. Лукаш, І. О. Гармаш [та ін.] // Племінні ресурси України. – К. : Аграрна наука, 1998. – С. 88–90.

28. Яценко, А. Е. Лебединская порода крупного рогатого скота / А. Е. Яценко. – К. : БМТ, 1997. – 300 с.

29. Roztalnyy, A. Livestock farming in Central and Easteru Europe and Central Asia / A. Roztalnyy, A. Kuipers // Cattle husbandry in Easteru Europe and China. Wageningen Academic Publishers. – 2014. – P. 15–36

30. Sen, O. Current state and future outlook for development of the milk and beef sector in Ukraine / O. Sen, S. Ruban, A. Getya, Y. Nesterov // Cattle husbandry in Easteru Europe and China. Wageningen Academic Publishers. – 2014. – P. 169–180.

REFERENCES

1. Danylenko, H. K., T. H. Bolotova, P. T. Kushchenko, and V. N. Iovenko. 1998. Askaniys'ka poroda ovets' – Askaniyske breed sheep. *Pleminni resursy Ukrayiny – Tribal Resources Ukraine.* Kyiv, Ahrarna nauka, 139–141 (in Ukrainian).

2. Ban'kovs'kyy, B. V. 1998. Poltavs'ka m"yasna poroda – Poltava meat breed. *Pleminni resursy Ukrayiny – Tribal Resources Ukraine.* Kyiv, Ahrarna nauka, 168–171 (in Ukrainian).

3. Blyznychenko, V. B. 1998.Chervona stepova poroda – RedSteppebreed. *Pleminni resursy Ukrayiny – TribalResourcesUkraine.* Kyiv, Ahrarna nauka, 53–55 (in Ukrainian).

4. Boyko, V. P. 1981. *Porody krupnogo rogatogo skota Ukrainy v istoricheskom razvitii i ikh otsenka po molochnoy produktivnosti – Breeds of cattle in the historical development of Ukraine and their evaluation for milk yield*. Kyiv, 109 (in Russian).

5. Iovenko, V. M., P. I. Pol's'ka, O. G. Antonec', V. M. Bova, T. G. Bolotova, V. I. Voronenko, O. I. Gorlov, G. K. Danylenko, P. G. Zharuk, G. P. Kalashhuk, I. V. Lobachova, V. M. Nechmilov, L. O. Syrotjuk, E. E. Teterjatnyk, M. M. Turyns'kyj, O. D. Gorlova, L. V. Zharuk, L. S. Shelest, M. F. Popov, I. S. Shynkarenko, V. D. Denysova, N. A. Kudryk, V. S. Jakovchuk, I. A. Pomitun, V. V. Gumenjuk, T. O. Chernomyz, V. M. Turyns'kyj, V. K. Chepur, V. A. Suharl'ov, and T. I. Nezhlukchenko. 2006. *Vivcharstvo Ukrayiny – Sheep Ukraine.* Kyiv, Ahrarna nauka, 614 (in Ukrainian).

6. Janko, T. S., V. P. Burkat, V. P. Lukash, I. O. Garmash, B. Ye. Podoba, and G. O. Cilujko. 1998. Volyns'ka m"yasna poroda – Volyn meat breed. *Pleminni resursy Ukrayiny – Tribal Resources Ukraine.* Kyiv, Ahrarna nauka, 66–68 (in Ukrainian).

7. Holovach, M. Y. and M. M. Holovach. 2004. Pokhodzhennya liniy i typiv koney hutsul's'koyi porody – Origin of lines and types of horses Hutsul breed. *Visnyk ahrarnoyi nauky – Bulletin of Agrarian Science.* 2: 50–54 (in Ukrainian).

8. Huzev, I. V. 2012. Metodolohiya zberezhennya bioriznomanittya henetychnykh resursiv tvarynnytstva Ukrayiny. Dys. Na zdobuttya nauk. stupenya doktora sil's'kohospodars'kykh nauk po spetsial'nosti 06.02.01. – rozvedennya ta selektsiya tvaryn – Methodology biodiversity conservation of genetic resources of livestock Ukraine. Dis. To obtain sciences. the degree of Doctor of Agricultural Sciences in the specialty 06.02.01. – Animal breeding and selection. *Instytut rozvedennya i henetyky tvaryn NAAN – Institute of Animal Breeding and Genetics NAAS*.Chubyns'ke, 628 (in Ukrainian).

9. Yefimenko, M. Ya.,V. P. Burkat, and V. P. Boyko 1998. Ukrayins'ka chorno–ryaba molochna poroda – Ukrainian black-and-white dairy breed. *Pleminni resursy Ukrayiny – Tribal Resources Ukraine.* Kyiv, Ahrarna nauka, 46–48 (in Ukrainian).

10. Zabrovarnyy, O. M., V. I. Korol', and V. Yu. Nedava. 1971. *Bura karpat·s'ka poroda – Brown Carpathian breed.*Uzhhorod. Karpaty, 154 (in Ukrainian).

11. Zorin, I. H. 1953. *Sira ukrayins'ka khudoba – Ukrainian Grey cattle.* Derzhsil'hospvydav URSR, 140 (in Ukrainian).

12. Iovenko, V. N., V. V. Gerasimenko, and A. G. Plakhotnikov. 2007.*Genofond ovets i sviney yuga Ukrainy po immunogeneticheskim markeram – Gene pool of sheep and pigs of South Ukraine on ymmunohenetycheskym markers.* Novaya Kakhovka, Piel, 140 (in Ukrainian).

13. Petryshyn, M. A. 1998. Ukrayins'ka hirs'kokarpat·s'ka poroda – Hirskokarpatska Ukrainian breed. *Pleminni resursy Ukrayiny – Tribal Resources Ukraine.* Kyiv, Ahrarna nauka, 202–204 (in Ukrainian).

14. Zubets', M. V., V. P. Burkat, and Yu. F. Mel'nyk. 2009. Pivdenna m"yasna poroda velykoyi rohatoyi khudoby – vyznachne selektsiyne dosyahnennya v teoriyi ta praktytsi ahrarnoyi nauky – South meat breed of cattle – landmark selection achievement in the theory and practice of Agricultural Sciences. *Visnyk ahrarnoyi nauky – Bulletin of Agrarian Science.* 3: 45–51 (in Ukrainian).

15. Podstryeshnyy, O. P., and Yu. V. Bondarenko. 1998. Kachky ukrayins'koyi porodnoyi hrupy – Ducks Ukrainian rock band. *Pleminni resursy Ukrayiny – Tribal Resources Ukraine.* Kyiv, Ahrarna nauka, 259 (in Ukrainian).

16. Rybalko, V. P. 2001. *Porody svyney v Ukrayini – Breed pigs in Ukraine*. Kharkiv, Espada, 80 (in Ukrainian).

17. Mykytjuk, D. M., A. M. Lytovchenko, V. P. Burkat, Yu. P. Polupan [et al.] ; zah. red. Yu. P. Polupana i V. P. Burkata. 2004. *Prohrama selektsiyi ukrayins'koyi chervonoyi molochnoyi porody velykoyi rohatoyi khudoby na 2003–2012 roky – The program selection Ukrainian Red dairy cattle breeds for 2003–2012.* Kyiv, 214 (in Ukrainian).

18. Rybalko, V. P., V. M. Buhayevs'kyy, and N. V. Kuyan. 2010. Pro stan sprav u vedenni ukrayins'koyi chervonoyi bilopoyasoyi porody svyney – on the situation in the conduct of the Ukrainian Red bilopoyasoyi pigs. *Efektyvne tvarynnytstvo – Effective animal.* 6: 8–10 (in Ukrainian).

19. Ruban, B. V. 2002. *Ptitsy i ptitsevodstvo – Birds and poultry*. Khar'kov, Espada, 522 (in Ukrainian).

20. Ruban, S. Yu. 1999. Metodologiya i sistema selektsii zhivotnykh ukrainskoy krasno-pestroy molochnoy porody : dis. ... d-ra s.-kh. nauk – Methodology and system of animal breeding Ukrainian red-motley dairy breed: dis. ... dr. agricultural science. *Ukr. akad. agrar. nauk, In-t razvedeniya i genetiki zhivotnykh – Ukrain. Acad. farmers. Sciences, Institute of Animal Breeding and Genetics.* Khar'kov, 353 (in Ukrainian).

21. Ruban, S. Yu, and O. M. Fedota. 2013. Napryamy orhanizatsiyi selektsiynoyi roboty v molochnomu ta m"yasnomu skotarstvi Ukrayiny – Areas of breeding in dairy and beef cattle Ukraine. *Rozvedennya i henetyka tvaryn – Animal Breeding and Genetics.* Ahrarna nauk, 47: 5–13 (in Ukrainian).

22. Ruban, Yu. D. 1976. Istoricheskoe razvitie simental'skoy porody za rubezhom i v nashey strane – Historical development simentalskoy breed abroad and in our country. *Gos. plem. kniga krupnogo rogatogo skota simmental'skoy porodi, tom LXIV – State breeding book cattle simmental, volume LXIV*. Kiev, Urozhay, 16–21 (in Ukrainian).

23. Samusenko, A. I. 1986. *Simental'skiy skot – Symentalskyy cattle*. Kiev, Urozhay, 136 (in Ukrainian).

24. Herasymov, V. I., M. D. Berezovs'kiy and V. M. Nahayevych. 2006. *Svitovyy henofond svyney – World gene pool of pigs.* Kharkiv, Espada, 520 (in Ukrainian).

25. Speka, S. S. 1999. *Polis'ka m"yasna poroda velykoyi rohatoyi khudoby: monohrafiya – Polissian beef meat breed cattle: monograph.* Kyiv, 272 (in Ukrainian).

26. Hopka, B. M., V. Ye. Skotsyk, and P. M. Pavlenko. 1998. Ukrayins'ka verkhova poroda – Ukrainian horse breed. Pleminni resursy Ukrayiny. *Pleminni resursy Ukrayiny – Tribal Resources Ukraine.* Kyiv, Ahrarna nauka, 139–141 (inUkrainian).

27. Dorotjuk, E. M., V. P. Lukash, I. O. Garmash, V. P. Burkat, B. Ye. Podoba, and G. O. Cilujko. 1998. Ukrayins'ka m"yasna poroda – Ukrainianmeatbreed. *Pleminni resursy Ukrayiny – Tribal Resources Ukraine.* Kyiv, Ahrarna nauka, 88–90 (in Ukrainian).

28. Yatsenko, A. E. 1997. *Lebedynskaya poroda krupnoho rohatoho skota – Lebedynskaya breed large horned livestock.* Kyiv, 300 (in Ukrainian).

29. Roztalnyy, A. and A. Kuipers. 2014. Livestock farming in Central and Easteru Europe and Central Asia. Cattle husbandry in Easteru Europe and China. *Wageningen Academic Publishers*. 15–36.

30. Sen, O., S. Ruban, A. Getya, and Y. Nesterov. 2014. Current state and future outlook for development of the milk and beef sector in Ukraine. Cattle husbandry in Easteru Europe and China. *Wageningen Academic Publishers*. 169–180.

УДК 636.4.082

ХАРАКТЕРИСТИКА СВИНЕЙ ЗАВОДСЬКОГО ТИПУ «ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ» ЗА ВІДГОДІВЕЛЬНИМИ ТА М'ЯСНИМИ ЯКОСТЯМИ

Є. М. АГАПОВА, Р. Л. СУСОЛ

Одеський державний аграрний університет (Одеса, Україна)
r.susol@mail.ru

Підсумки останніх 10-ти років селекційної роботи з удосконалення продуктивних якостей свиней великої білої породи та створення заводського типу УВБ-3 «Причорноморський» методом кросування свиней великої білої породи вітчизняної та французької селекції дали можливість одержати тварин, які мають наступні параметри продуктивності: жива маса дорослих кнурів – 320–350 кг; довжина тулуба – 185–186 см; жива маса повновікових свиноматок – 240–265 кг; довжина тулуба – 168–172 см; багатоплідність – 10,5–11,5 гол. і більше, молочність – 60–65 кг, маса гнізда у 35-деному віці – 80–85 кг, збереженість – 90 % і більше. Середньодобовий приріст на відгодівлі до живої маси 100 кг у віці 165–178 днів – 807–824 г при витратах корму на 1 кг приросту – 3,01–3,07 кг повноцінного комбікорму, товщина шпику – 18,05–19,44 мм, довжина напівтуші – 96,30–96,62 см, вміст м'яса в туші – понад 60 %. Якість м'ясо-сальної продукції у фінального генотипу відповідає існуючим технологічним нормам.

Ключові слова: **свині, велика біла порода, заводський тип, відгодівельні, м'ясні якості**

CHARACTERISTICS OF PIGS «BLACK SEA» FARM TYPE FOR FATTENING AND MEAT QUALITIES

Ye. M. Ahapova, R. L. Susol

Odesa State Agrarian University (Odesa, Ukraine)
r.susol@mail.ru

The results of breeding work during last 10 years on improving the productive qualities of pigs Large White breed and creating farm type ULW-3 «Black Sea» by cross method of pigs Large White breed native and French selection have allowed to obtain animals that have the following performance parameters: adult boars' live weight – 320–350 kg; body length – 185–186 cm; adult sows' live weight – 240–265 kg; body length – 168–172 cm; prolificacy – 10,5–11,5 heads and more, milk production – 60–65 kg, nests' weight in the age of 35 days – 80–85 kg, survival rate – 90% or more. The average daily gain for fattening to 100 kg live weight at the age of 165–178 days – 807–824 g at the cost of feed per 1 kg gain – 3,01–3,07 kg completed feed, thickness of bacon – 18,05–19,44 mm, length of half carcasses – 96,30–96,62 cm, meat content in carcass – more than

© Є. М. Агапова, Р. Л. Сусол, 2015